

UNA LAPIDA VERDAGUERIANA

Els «Amics de Joan Baptista Solervicens» m'han fet l'immerescut honor d'encarregar-me que us adreci uns mots per a justificar el text de la làpida que ha estat descoberta en memòria de Jacint Verdaguer. Temo que la meva exposició haurà de defraudar-vos, d'una banda, perquè no he tingut prou temps per a arrodonir-ne el guió, i, també, per raó de la meva manca d'aptituds de conferenciant.

Aquesta làpida indica que l'immortal poeta va residir al mas Viladecans l'any 1871. La realitat del fet es comprova documentalment amb tota certesa. Hi ha una carta de Mossèn Cinto al seu fraternal company Jaume Collell escrita precisament ací, devers l'agost de l'any esmentat, i una altra d'adreçada el 8 de setembre següent a un gran amic que l'autor tingué sempre per mestre, Marià Aguiló, en la qual es referia explícitament a aquell sojorn i expressava el seu goig per haver lo fet. Vet ací uns fragments d'ambdues cartes (1).

De l'enviada des d'aquest mas: «No he baixat a Vich, encara, pensant que no t'hi trobaria, i estimant-me més esperar quatre dies i poder fer una bona enraonada tots dosets, o en la teva celda (2), o sota els roures de can Tona. Joestic molt bé ací dalt; però com hi havia vingut per quatre dies, puc baixar qualsevol hora». Postdata: «Si jo trigo a baixar i em vols escriure, posa: «Per Sant Boi de Lluçanès, Viladecans» (3).

I de l'escripta uns quants dies més tard, des de can Tona: «Demà, si a Déu plau, me'n vaig a començar la vida de vicari, no lluny del poble del Lluçanès, a on he passat els darrers dolços i regalats dies de plena llibertat, cantant i volant com els ocells, que eren casi ma única companyia» (4).

A la primera d'aquestes lletres Verdaguer no posa data; això ocorre molt sovint en les que envia a Collell. Però, a dalt del full, aquest escriví: «Sant Boi de Lluçanès, 1871». Val a dir que, per bé que el futur canonge vigatà és un biògraf fidelíssim del nostre poeta i que posseïa una memòria remarcable, les indicacions cronològiques contingudes en els seus treballs verdaguerians tardans no sempre són exactes. Així, les dates apuntades per ell en les cartes que Verdaguer li havia tramès indatades, sovint divergeixen d'alguns mesos, d'un any, i fins de dos o tres anys, de les dates reals. Però en el cas present la datació de Collell - any 1871 - és segura. I encara es pot precisar més: hem de referir-la al mes d'agost, probablement devers la segona quinzena. L'anàlisi del contingut de la carta ens permet d'afirmar-ho així, per diverses al·lusions que s'hi fan.

(1) Atés el caràcter del present treball, modernitzo l'ortografia dels fragments reproduïts.

(2) La cel·la que Collell ocupava al Seminari de Vich, en el qual, després dels cursos parcialment passats a Barcelona com a estudiant de Dret, acabà la carrera eclesiàstica.

(3) *Epistolari de Jacint Verdaguer*, vol. I, Barcelona, 1959, pàgs. 115-16.

(4) *Ibid.*, I, 117.

La segona lletra a què m'he referit és datada, com he indicat, el 8 de setembre de 1871 pel mateix Verdaguer, el qual manifesta haver finit pocs dies abans la seva estada en aquesta masia.

Aquest sojorn del gran poeta a Viladecans és l'únic acreditat per documents coetanis. És molt possible, però, que abans o després de l'agost de 1871, també hi hagués estat. Des del setembre d'aquell any fins a la tardor del 73, exercí el càrrec de vicari a la parròquia de Vinyoles d'Orís; per tant, no gaire lluny d'ací Caminadou com era, en tenia prou amb una jornada per a venir-hi, visitar els bons amics d'aquest casal i tornar a la rectoria. Que pernoctés algun dia a Viladecans durant l'estació freda, estaria d'acord amb la tradició de la casa, referent a un escalfallits que s'hi conserva, posat a la seva disposició. El canonge Collell parla concretament d'un sojorn de Verdaguer durant l'estiu de 1873 (1). Però tot això són indicis vagues i referències cronològiques no del tot segures, que, com a tals, no sembla que el text de la làpida commemorativa hagi de reflectir.

¿Quin fet va motivar que el mas de Viladecans es veiés honorat una o diverses vegades amb la presència de l'autor de *L'Atlàntida*? Sobre aquest punt, ara com ara no tinc documentada altra notícia que la del parentiu entre els propietaris d'aquest casal i els de can Tona, amb els quals Verdaguer convisqué per espai d'uns vuit anys (1863 a 1871) (2).

¿Quins eren l'estat d'esperit, les activitats, els projectes, la salut física de Jacint Verdaguer durant l'estiuada a què correspon l'episodi commemorat per aquesta làpida? Feia un any llarg que havia acabat els estudis al Seminari, i en aquell moment encara ignorava que el senyor bisbe estava a punt de destinar-lo al servei espiritual d'uns feligresos. La ressenya d'aquella etapa donaria lloc a un suggestiu capítol, gairebé inèdit, de la seva biografia; suggestiu, perquè, referint-se a una anyada de transició, de llibertat d'acció per part de l'interessat, sens dubte projectaria llum sobre alguns trets de l'autèntica personalitat verdagueriana; gairebé inèdit per haver estat poc menys que desconegut fins no fa gaire: els biògrafs només hi han fet escasses i confuses referències, solien localitzar a Vinyoles el novell prevere ja a immediata continuació de la seva primera missa, i, així, els passava per alt el darrer període de la seva residència a can Tona, durant el qual Verdaguer, lliure

(1) Collell es refereix a aquest moment de la vida de mossèn Cinto en diversos treballs. En el més antic — *Epistola biogràfica* (1887) — i en el més circumstanciats — *La primera anada de Mn. Verdaguer al Rosselló*, «Gazeta de Vich», 23 i 25 de juny de 1923 — no esmenta cap estada del nostre poeta a Viladecans. No fa, en canvi, en *Dulcis amicitia* (correspondència amb Torras y Bages) (1926) i en *Carteig històric* (correspondència amb Verdaguer) (1929). En el primer d'aquests llibres, pàg. 38, dona a entendre que Verdaguer havia passat en aquell mas uns quants dies de l'estiu de 1873, durant els quals treballà en la redacció de *L'Atlàntida* i d'altres poemes, fins que li calgué suspendre la tasca a conseqüència d'un fort atac de cefalàlgia. En la introducció al *Carteig històric*, pàg. 13, al·ludeix al mateix fet, sense indicar-ne, però, la data; i en comentar (pàg. 23) la carta núm. V, datada per Verdaguer a Sant Boi de Lluçanès el 1871, relaciona el sojorn documentat per ella amb el mateix atac de cefalàlgia que en *Dulcis amicitia* situa a l'any 1873 — reparam, de tota manera, que el contingut d'aquesta carta no confirma la suposició de Collell que en aquella avinentesa el nostre poeta hagués anat a Sant Boi per «si trobava aliví als forts dolors de cap que l'aturmentaven». — La contradicció entre ambdues referències, i el fet que siguin molt tardanes — en els llibres esmentats el canonge vigatà confia a la ploma els seus records de més de mig segle enrera, — ens priven de donar un ple crèdit a la data de 1873 que, Collell, assigna a un possible nou sojorn del seu amic a Viladecans.

(2) Veg. *Escrips inèdits de Jacint Verdaguer*, I. (Barcelona, 1958), 239.

com mai d'obligacions peremptòries, disposava de la major part del dia per a treballar en el que volgués i divagar tant com li plagués. Vet ací un bell tema, d'estudi psicològic, per al qual el primer volum de l'epistolari verdaguerià, recentment aparegut, aporta una documentació valuosíssima. Permeteu que en citi uns breus fragments.

En l'extraordinària epístola de 8 de febrer de 1871, mossèn Cinto descriu a Marià Aguiló la mort de la seva mare i el seu propi dol: «M'he estat uns quants dies a casa per aconsolar el pare i els germans. Però quan penso, com vostè, «ja no tinc mare», que no sentiré mai més la veu aimada que m'adormia al bressol...; quan penso que no em contarà ja més rondalles de reis i comtes, ni em parlarà de cançons i divins – que era el genre de poesia popular que més estimava; – quan penso que no podrà endreçar més mos passos i volades la dona que amb la llet me féu mamar la poesia, que no regarà l'herbeta de l'amor de Déu la que me l'ha plantada en la mala terra de mon cor, en lloc d'aconsolar-los, encara necessito consolació» (1).

De la carta de 8 de setembre de 1871 citada abans, per molts conceptes reveladora, oïu aquestes lamentacions per no haver portat endavant els seus plans literaris, i aquest ferm propòsit de lliurar-se de ple a l'exercici de la carrera parroquial: «No em raquen les ales del poeta, ni la companyia dels pares i persones estimades, si puc servir millor a Déu; sols me raca no haver cregut a vostè quan me deia que enllestís alguna cosa per a publicar-ho (2), puix no quedaria, així, amb un nom ridícul i tonto, d'autor de *Les tres tarongetes* i *En Rafel de Casanova*. Ara ja no hi só a temps; però encara, després d'haver cantat (3), i complert les obligacions del ministeri, me quedaran algunes estones que aprofitaré, si a Déu plau, fent almenys alguna cosa de lo molt que podria haver fet.

«L'hi dic així, perquè m'esperen dies de lluita amb mi mateix, inclinat com só a la soledat dels boscos i al dolç silenci de la cambra. Apar que Déu me donarà forces per vèncer, pus no em cansaré de demanar li'n, ja que si, per a fer sa voluntat, mato mon amor propi i tal volta mes desordenades inclinacions, serà gran lo premi que m'espera. Amb aqueixa esperança me n'hi vaig content i casi alegre...

«Adéu-siau, amics de Barcelona: (4) jo he deixat espigar el blat abans de collir-lo. Quan vulla Déu que en faça l'arplega, ja us convidaré a prendre'n en la bona voluntat, encara que no sia gaire blanc lo pa de Muntanya» (5).

Escrivint a l'amic Collell d'ací (carta d'agost del 71, tants cops citada), l'avisava que «s'havia mort un capellà que tenia tants llibres; si la vas a veure» – aquella biblioteca, – «mira quins llibres hi ha de mística, [i de vida] de sants, i si valen gaire, que jo tinc fam de llegir-ne... Les vides que m'agraden més són les dels sants

(1) *Epistolari*, I, 100.

(2) És a dir, algun llibre. De projectes de publicacions literàries d'envergadura, prou n'havia tinguts Verdaguer, anteriorment, com els dels poemes *Colom* i *L'Atlàntida* i, potser un volum de proses a base dels seus records de juvenesa (veg. *Escrits inèdits*, I, 19).

(3) Deu referir-se a la celebració de la Missa i a d'altres actes del culte.

(4) Escrivint a Aguiló, s'adreça en general als amics de Barcelona, dels quals el patriarca mallorquí era, per a ell, el més representatiu.

(5) *Ibid.*, I, 118.

més enamorats de Déu, per l'estil de santa Teresa (que ja la tinc) i sant Estanislau de Kostka. Tinc també la de sant Francesc i, ací dalt, lo *Flos Sanctorum* d'en Rivadeneira» (1). (S'ha conservat aquest llibre a Viladecans?).

Per acabar aquest enfilall de passatges epistolars, n'esmentaré dos de cartes d'amics que passaven ànsia per la salut de mossèn Cinto. El metge i poeta Joan Montserrat informava, el 7 d'agost de 1870, a Antoni Aulèstia: «Pobre Verdagner!... Estic cert que dins poc temps les Muses ploraran la seva mort. La malaltia el rosega interiorment, i la demacració avança a pas de gegant en lo seu cos»: (2) primera referència, que jo sàpiga, a un procés de tuberculosi de Verdagner. I Marià Aguiló escriu a Collell tres mesos després d'haver estat ací el nostre poeta: «A pesar de no veure cap perill pròxim» — per a la seva salut, — «estic molt preocupat... En Cinto necessita un cuidado i alimentació especials, i no fa res del que deuria fer. Mira de fer-li prendre la llet de burra, i arrencar-lo de la vicaria».

Que aquests planys i temences dels amics eren justificats, res no ho corrobora tant com l'impressionant text d'unes regles de vida que per aquesta època es traça mossèn Cinto. No deurà trigar a veure la llum, però ara em plau de fer-vos en les primícies, tot extreient-ne alguns passatges:

Fer totes les coses del matí «en honor de la Passió de Jesús, i les de la tarda, en reverència de la mateixa Passió i dels dolors de Maria».

D'allò que «hauré d'usar en aquesta vida, quant menos i més pobre, millor».

«No tenir calze, ni casulla, ni solideu, ni comprar rellotge».

«Mentres no se'm permeta colcom de pitjor, endurir lo llit amb algun sac grosser; no estoiar lo; no admetre tota la roba que l'apetit voldria, i oferir-la a Déu pels que han de jaure casi sense».

En els àpats, «triar sempre lo menos agradable, si la salut no demana altra cosa, i, si puc fer ho d'amagat, menjar amb lo plat d'un altre que em repugne; menjar lo que ell no ha pogut acabar, i afins los rosegalls que em facen fàstic...»

«No fumar, ni polsar, ni jugar a res, ni llegir diaris, ni acostar-me a la vora del foc, ni al sol, si no hi tinc de fer altra cosa que escalfar-me».

«No queixar-me de la calor, fred, mosques, tramuntana».

«No mirar mai, ni encaixar, ni tocar un fil de roba de cap dona, baldament fos Maria Santíssima, i, quant me'n pugui estar, cap home».

«Abans de poetisar» [resaré]: «Cor Jesu, citara bene sonans, in qua sibi complacet beatissima Trinitas. Amore quo ardes inflamma me». I, després d'escriure, «donar gràcies de les inspiracions». «No cantar pel món ni per a ésser premiat pels homes, sinó per Déu».

No cree pas que aquesta tasca de «poetisar» fos deixada de banda per Verdagner en cap moment del període que ens ocupa. Ja hem vist que, com diu ell mateix, ací a Viladecans passà els dies «cantant i volant com los aucells», és a dir, component versos i imaginant arguments poètics. Són nombrosos els originals seus, molts d'ells inèdits, que podem considerar de cap a aquells anys; potser, entre ells,

(1) *Ibid.*, I, 115.

(2) *Ibid.*, I, 142 (nota 7 a la carta 53).

alguns esbossos de passatges de *L'Atlàntida*. No fóra estrany que més d'un d'aquests originals hagués estat compost al peu d'un roure o vora una fontana del bell paratge del Lluçanès on avui ens apleguem en devot romiatge verdaguerià.

Per acabar, voldria expressar els meus sentiments de verdaguerista al propietari de la masia i als organitzadors de l'acte que celebrem

Al senyor Enric Viladecans, el meu millor encomi per l'interès amb que promou l'enaltiment de la memòria de l'excels poeta. Tant de bo que el seu exemple fos seguit per d'altres particulars i autoritats, alguns dels quals no fan el que deuriem per la bona conservació *in situ* dels records verdaguerians. En aquest moment, senyor Viladecans, em fa il·lusió de cedir-vos una fotocòpia del principal document justificatiu de la làpida que des d'avui corroborarà el relleu del vostre casal.

Als contertulis de la llibreria barcelonina de Josep Sala i Badal i a la colla d'«Amics de Joan Baptista Solervicens», el meu agraïment per haver-me donat avinentesa d'acomplir el vell desig de conèixer aquesta rogalia de Sant Boi i aquesta masia que tant plagueren a mossèn Cinto, i, alhora, el meu aplaudiment per la vostra felicitat iniciativa, i els meus vots perquè el tribut d'admiració al gran poeta que avui materialitzeu en l'ofrena d'una làpida sigui el primer d'una sèrie d'homenatges de caire semblant que us proposeu de retre-li, atès que al nostre país resten diversos indrets en els quals el pas de Jacint Verdaguer encara no ha estat glorificat ni amb prou feines advertit.

Si voleu fer una eixida curta, esmerçant-hi només un matí d'hivern o una tarda primaverenca, aneu a Santa Perpètua de la Moguda, a la finca que penanyé a la família Güell, en la qual Verdaguer passà temporades de vacances. Si un altre preferiu d'allargar-vos més, enfileu el Congost, passeu d'esquillentes per la campinya de Folgueroles, i, en ple Collsacabra, alhora que admireu un paisatge diví, visitareu el Bach, gran pagesia on el nostre poeta féu dos sojorns estivals, un d'ells en companyia del bisbe Morgades. I si us plaïa de fer una excursió encara més muntanyenca, en bona part a peu, penseu que al cor del Berguedà, als contraforts dels Rasos de Peguera, hi ha uns rebrots o un successor del Pi de les Tres Branques, representatiu de les tres regions, el Principat, València i les Illes, i que allí, corprès d'aquest simbolisme, Jacint Verdaguer flectà els genolls en terra i orà fervorosament per aquesta terra, pel seu present i el seu millor esdevenidor.

JOSEP M.^a DE CASACUBERTA